

Prooi(rest)en bij Steenuilbroedsels

Ronald van Harxen en Pascal Stroeken

In het kader van het broedbiologisch onderzoek bij de Steenuil in de Achterhoek werden zowel in 1998 als in 1999 bij elk nestbezoek de aanwezige prooien en prooiresten gedetermineerd en gewogen.

In 1998 werden bij 15 nesten 76 prooiresten op naam gebracht, verdeeld over 9 soorten (4 zoogdieren, 4 vogels en 1 insect). De tabel geeft een opsomming.

Huismuis	Mus domesticus	21
Bosmuis	Apodemus sylvaticus	6
Muis Spec.	Mus spec.	1
Veldmuis	Microtus arvalis	14
Aardmuis	Microtus agrestis	1
Groene Kikker	Rana esculenta	1
Boerenzwaluw	Hirundo rustica	1
Merel	Turdus merula	3
Spreeuw	Sturnus vulgaris	2
Vogel Spec.	Aves spec.	1
Meikever	Melolontha melolontha	25

Tabel 1: prooidieren in 1998

In 1999 werden bij 21 nesten 159 prooien (inclusief resten) op naam gebracht, verdeeld over 16 soorten (9 zoogdieren, 6 vogels en 1 insect). Onderstaande tabel geeft een opsomming.

Huisspitsmuis	Crocidura russula	1
Bosspitsmuis	Sorex Araneus	1
Spitsmuis spec.	Sorex spec.	2
Huismuis	Mus domesticus	17
Bosmuis	Apodemus sylvaticus	53
Muis spec.	Mus spec	2
Veldmuis	Microtus arvalis	52
Aardmuis	Microtus agrestis	1
Rosse woelmuis	Clethrionomys glareolus	9
Woelmuis spec.	Microtus spec.	1
Woelrat	Arvicola terrestris	5
Mol	Talpa europea	4
Geelgors	Emberiza citrinella	1
Huismus	Passer domesticus	1
Koolmees	Parus major	1
Merel	Turdus merula	2
Spreeuw	Sturnus vulgaris	1
Zanglijster	Turdus philomelos	1
Meikever	Melolontha melolontha	4

Tabel 2: prooidieren in 1999

Muizen

In 1999 werden er beduidend meer muizen aangetroffen dan in 1998, niet alleen qua aantal maar ook qua soort.

Het relatief hoge aantal huismuizen en lage aantal bosmuizen in 1998 (vergelijk ook 1999) kan veroorzaakt zijn door een foutieve determinatie. Het is aannemelijk dat in het begin meerdere bosmuizen voor huismuizen gehouden zijn.

Het jaar 1999 bleek een uitzonderlijk goed muizenjaar in het onderzoeksgebied. Op tal van plekken werd een grote dichtheid aan muizenholen geconstateerd en ook bijna alle boeren maakten melding van grote aantallen muizen. Bij de nesten werden soms zoveel muizen aangetroffen dat een deel al in vergaande staat van ontbinding verkeerde. In totaal werden 8 soorten aangetroffen, inclusief woelrat (zie tabel 2). Bosmuizen en veldmuizen maakten elk ruim 36 % uit en waren samen goed voor bijna driekwart van alle muizenprooien. Bij 10 van de 17 broedsels waar tenminste één van beide werd aangetroffen, werden beide vastgesteld (58,8%). Bij 3 nesten werden alleen bosmuizen en bij 4 alleen veldmuizen aangetroffen.

Volgens Lange et al. (1994) heeft de bosmuis daarbij een voorkeur voor terreinen met een lage, niet te dichte begroeiing, en mijdt de soort open weilanden. De veldmuis geeft meer de voorkeur geeft aan kort, open cultuurland. Beide mijden erg natte terreinen. Blijkbaar voldoen veel steenuilterritoria aan de biotoopeisen voor beide soorten, hetgeen van met name van belang is in jaren waarin één van beide schaars is.

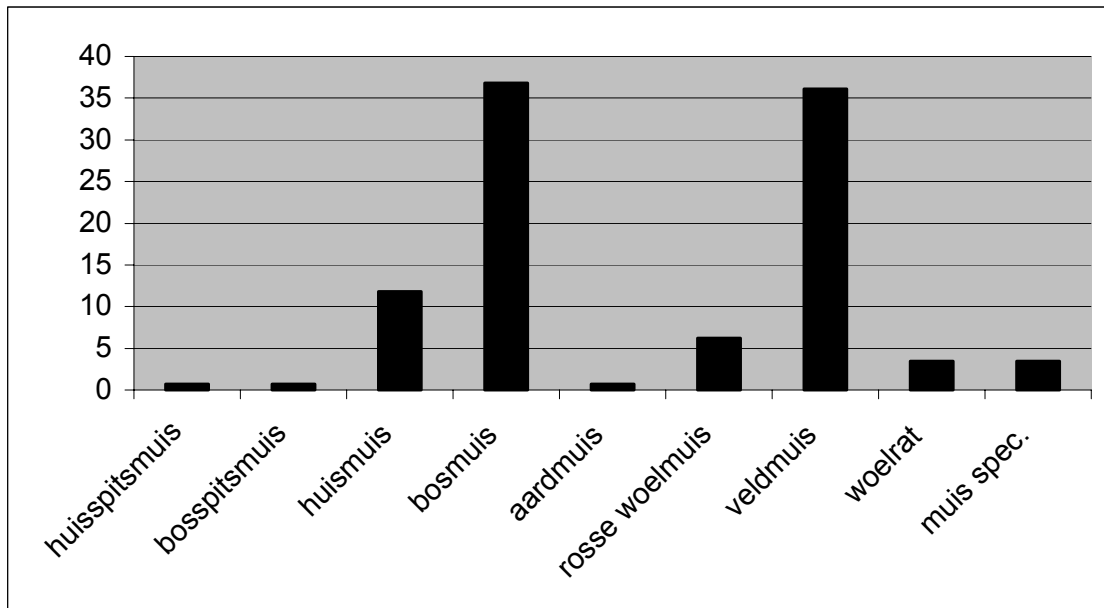
In gewicht ontliepen beide soorten elkaar niet veel. Negen intacte bosmuizen wogen gemiddeld 23,4 gram, terwijl 23 intacte veldmuizen gemiddeld 22,2 gram wogen.

De zwaarste bosmuis woog 30,6 gram en de zwaarste veldmuis 32,5. Alle waarden vallen daarmee binnen de gewichtsgrenzen (Lange et al. 1994).

Spitsmuizen zijn maar zelden aangetroffen en dan nog alleen in 1999. Blijkbaar behoren ze niet tot de favoriete prooidieren, ervan uitgaande dat de aantalontwikkeling niet afwijkt van die van de andere muizen.

Het grootste aantal muizen werd op 18 mei 1999 aangetroffen in territorium 135 toen daar maar liefst 21 muizen geteld werden: 4 bosmuizen en 17 veldmuizen (waaronder 11 jongen)

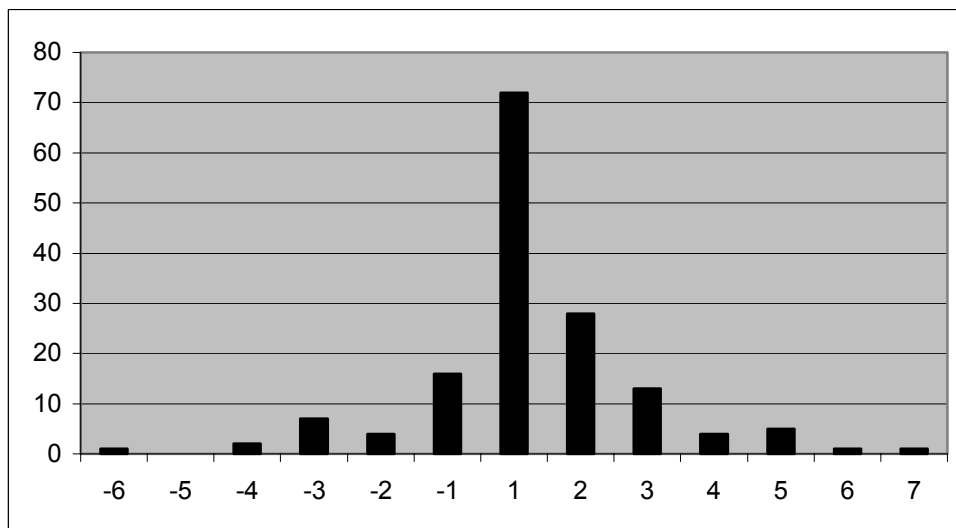
Hun gezamenlijk gewicht bedroeg 201,8 gram (14 intact, 2 zonder kop en 5 half).

Figuur 1: procentuele verdeling van de verschillende muizensoorten in 1999.

De meeste muizen werden in de eerste week na uitkomst van het eerste jong aangetroffen. Ook in de week voorafgaand aan de uitkomst van het eerste jong en in de tweede week erna, werden betrekkelijk veel muizen aangetroffen. In de overige weken was dat beduidend minder. De verklaring hiervoor is tweeledig. Het mannetje zorgt in deze periode

voor de prooiaanvoer en begint enige tijd voor het uitkomen van de eieren voedsel aan te slepen. Tegen de tijd dat de eieren uitkomen ligt er een flinke voorraad. Daarnaast moet het vrouwtje alle grote prooidieren in stukken scheuren alvorens ze aan te jongen op te voeren. Prooien blijven daardoor langer in het nest liggen dan later in de jongenfase.

Figuur 2: tijdstip dat de prooien in het nest aangetroffen werden verdeeld in perioden van 7 dagen voorafgaand en na de uitkomst van het eerste jong.

Het noteren van prooidieren bij steenuilenbroedsels kan ook aardige aanvullende gegevens opleveren over het voorkomen van met name muizen. Op de

kaartjes op de volgende bladzijde zijn de aanvullingen ten opzichte van Broekhuizen et al. (1992) weergegeven. Met name de aanvullingen bij de veldmuis vallen op.

Ook bij de huismuis, de woelrat en de bosmuis werden meerdere aanvullingen gevonden. Alleen hierom lijkt het al zinvol prooiresten bij steenuilbroedsels te noteren.

Meikevers

Opvallend is het verschil tussen beide jaren. Weliswaar werden in beide jaren op ongeveer evenveel plaatsen meikevers aangetroffen (1998: 5, 1999: 4); de aantallen verschillen enorm (resp. 25 en 4) In 1998 zijn 20 van de 25 meikevers in één nestkast aangetroffen. Op dezelfde controledatum lagen er bovendien nog dekschildjes van minstens 50 exemplaren. De steenuilen hebben blijkbaar perfect weten te reageren op het grote aanbod. Ook 1988, 1992, 1995 waren jaren waarin we veel meikevers aantreffen.

Dit hangt ongetwijfeld samen met de levenscyclus van deze soort waarbij de larve (de engerling) 3 tot 4 jaar onder de grond doorbrengt, alvorens het volwassen stadium te bereiken en uit te vliegen.

Vogels

Merel- en spreuwenjongen zijn in beide jaren aangetroffen. Andere vogelprooien slechts incidenteel. Blijkbaar waren er voldoende andere prooidieren aanwezig. Opvallend was de vondst van een onthoofd geelgorsmanneltje.

Amfibieën

Aleen in 1998 werd op één plaats een groene kikker aangetroffen. Hoewel ongetwijfeld in meerdere territoria aanwezig, staan kikkers niet hoog op de menulijst.

Een voorraadjie muizen

foto: Pascal Stroeken

Literatuur

Broekhuizen et al. Atlas van de Nederlandse zoogdieren, KNNV 1992
Lange et al. Zoogdieren van West-Europa, KNNV 1994